

IMPACTMETING VAN MONEYMATTERS

REGIOPLAN
BELEIDSONDERZOEK

IMPACTMETING VAN MONEYMATTERS

- eindrapport -

Y. Bleeker MSc (Regioplan)
dr. M. Witvliet (Regioplan)
dr. N. Jungmann (Hogeschool Utrecht)

Regioplan
Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 – 531 53 15

Amsterdam, september 2015

© 2015 Regioplan, in opdracht van stichting Weet Wat Je Besteedt

Het gebruik van cijfers en/of teksten als toelichting of ondersteuning in artikelen, scripties en boeken is toegestaan mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Regioplan.

Regioplan aanvaardt geen aansprakelijkheid voor drukfouten en/of andere onvolkomenheden.

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	1
1.1	MoneyMatters.....	1
1.2	Vraagstelling.....	1
1.3	Onderzoeksgroep	2
1.4	Methode	2
1.5	Leeswijzer	3
2	Onderzoeksresultaten.....	5
2.1	Ontwikkeling op financiële competenties	5
2.2	Ontwikkeling achtergrondkenmerken	7
2.3	Leerpunten die scholieren aandragen	9
2.3	Samenvatting.....	9
3	Conclusie.....	11
	Bijlagen	15
Bijlage 1	Stellingen in de vragenlijst.....	17
Bijlage 2	Uitkomst op schalen en stellingen.....	19

1 INLEIDING

Verschillende onderzoeken tonen aan dat veel scholieren het niet eenvoudig vinden om met geld om te gaan.¹ Om meer financiële zelfredzaamheid bij scholieren te creëren, ontwikkelt de stichting Weet Wat Je Besteedt (WWJB) interventies die speciaal op deze doelgroep zijn gericht. De interventie MoneyMatters die WWJB samen met SNS Retail Bank ontwikkelde, is hier één van.

RegioPlan heeft in het kader van het onderzoeksprogramma van het Lectoraat Schulden en Incasso van de Hogeschool Utrecht van WWJB de opdracht gekregen om onderzoek te doen naar de impact van MoneyMatters op scholieren die aan deze interventie deelnamen. In deze rapportage worden de resultaten van deze impactmeting gepresenteerd.

1.1 MoneyMatters

MoneyMatters² is een online simulatiegame voor vmbo- of mbo-scholieren van 15 tot en met 18 jaar oud. In de game krijgen scholieren filmpjes te zien waarin duidelijk wordt welke grote veranderingen bij verschillende levensfasen horen. Met een startbudget op zak krijgen scholieren keuzes voorgelegd die invloed hebben op hun financiële situatie. Het spel heeft als doel om scholieren bewuster te maken van de gevolgen van hun keuzes en zo schulden te voorkomen. Jongeren spelen MoneyMatters veelal in de klas. Na het spelen wordt klassikaal gesproken over de uitkomsten van de game. Zo kunnen scholieren hun keuzes met die van leeftijdsgenoten vergelijken.

1.2 Vraagstelling

De centrale vraag van dit onderzoek luidt:

In welke mate draagt de interventie MoneyMatters bij aan het vergroten van de financiële zelfredzaamheid van vmbo- en mbo-scholieren van 15 tot en met 18 jaar oud?

Om deze vraag te beantwoorden is er een impactmeting onder scholieren uitgevoerd.

¹ Zie bijvoorbeeld Van der Schors, Madern en Van der Werf (2013). *Nibud Scholierenonderzoek 2012-2013*.

² Zie ook <http://www.moneymatters-game.nl/>

1.3 Onderzoeksgroep

De stichting Weet Wat Je Besteedt heeft scholen benaderd om deel te nemen aan de interventie. Op deze scholen is een gastles verzorgd waarin scholieren MoneyMatters speelden. WWJB vroeg hen om op twee momenten een vragenlijst bij de scholieren af te nemen. De eerste vragenlijst werd vlak voor het spelen van de game in de klas ingevuld. De tweede vragenlijst werd na deelname ingevuld. De eerste vragenlijst werd door 303 personen ingevuld, de tweede vragenlijst door 50 personen (16,5% van het aantal leerlingen dat de eerste vragenlijst heeft ingevuld).³ De effectmeting is uitgevoerd met gegevens van personen die zowel de eerste als de tweede vragenlijst invulden. In onderstaande tabel worden de belangrijkste achtergrondkenmerken van de onderzoeksgroep gepresenteerd.

Tabel 1.1 **Achtergrondkenmerken respondenten**

	Aantal (totaal=50)	Percentage (totaal=100)
Geslacht		
Man	28	56,0
Vrouw	23	46,0
Wel of geen bijbaan		
Wel	21	42,0
Niet	30	60,0

Zoals is te zien in tabel 1.1, is ruim meer dan de helft (56%) van de scholieren die we bevroegen van het mannelijk geslacht. Bovendien heeft een ruime meerderheid (60%) geen bijbaan.

1.4 Methode

Zoals hierboven aangegeven heeft de onderzoeksgroep op twee momenten een vragenlijst ingevuld. Dit geeft ons de mogelijkheid om de ontwikkeling van individuen tussen deze meetmomenten in kaart te brengen. In dit licht kijken we naar de volgende drie aspecten:

- *Verantwoord besteden.* De scholieren weten waar zij minder aan kunnen besteden als zij even minder uit te geven hebben.
- *Vooruitkijken.* De scholieren kunnen in hun huidige uitgaven rekening houden met toekomstige uitgaven.
- *Reflecteren op gedrag.* De scholieren zijn zich bewust van de consequenties van hun keuzes op hun financiële situatie later.

De drie bovengenoemde competenties staan centraal in MoneyMatters. Indien de interventie effect heeft op de scholieren die hieraan deelnemen,

³ Dit percentage kan worden beschouwd als laag. De reden hiervoor is (waarschijnlijk) de beperkte bereidheid van docenten om de tweede vragenlijst in de klas te verspreiden.

verwachten we daarom dat deze competenties in de loop van de tijd zullen zijn toegenomen. Met deze aspecten sluiten we bovendien aan bij de competenties die het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) omschrijft.⁴ In de volgende paragraaf wordt kort besproken hoe de competenties worden gemeten. Bijlage 1 bevat de vragen zoals die aan de scholieren zijn voorgelegd.

1.4.1 Analyse

De competenties 'verantwoord besteden', 'vooruit kijken' en 'reflecteren op gedrag' zijn gemeten aan de hand van een serie stellingen die te maken hebben met de desbetreffende competentie. Op stellingen kon telkens op een vierpuntsschaal worden geantwoord. Deze schaal liep van 0 'Helemaal mee eens' tot en met 3 'Helemaal mee oneens'. Een hogere score op een stelling draagt positief bij aan de competentie. De score op de competenties bestaat uit de gemiddelde score op de bijhorende stellingen. De stellingen zijn opgenomen in bijlage 1.

Door de scores op de competenties op het eerste meetmoment (voor het spelen van MoneyMatters) te vergelijken met de scores op het tweede meetmoment (na het spelen van MoneyMatters) kunnen we beschrijven hoe scholieren zich ontwikkelen. Dit doen we voor zowel de competenties als voor de onderliggende stellingen. Daarnaast kijken we ook of scholieren met verschillende achtergrondkenmerken anders scoren op de drie competenties. In dit kader kijken we naar geslacht en het wel of niet hebben van een bijbaan. Ten slotte presenteren we de leerpunten die deelnemers zelf aandroegen.

Scores tussen de meetmomenten en verschillen op basis van achtergrondkenmerken worden getoetst op significantie. Dit houdt in dat we kijken in hoeverre het waarschijnlijk is dat een gevonden resultaat daadwerkelijk bestaat of dat het op toeval berust. Dit doen we door middel van T-toetsen.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 presenteren we de resultaten van de analyses van de twee meetmomenten. Hier beschrijven we eerst de ontwikkeling op de competenties maar kijken we daarnaast ook naar de onderliggende vragen. Hierna beschrijven we de verschillen tussen personen met verschillende achtergrondkenmerken en kijken we naar de leerpunten die scholieren zelf aandragen. Ten slotte vatten we de resultaten samen. In hoofdstuk 3 worden conclusies getrokken over de impact van MoneyMatters op de financiële zelfredzaamheid van scholieren en plaatsen we enkele kanttekeningen bij het onderzoek.

⁴ Nibud (2012) *Goed omgaan met geld. Achtergronden bij de competenties voor financiële zelfredzaamheid*

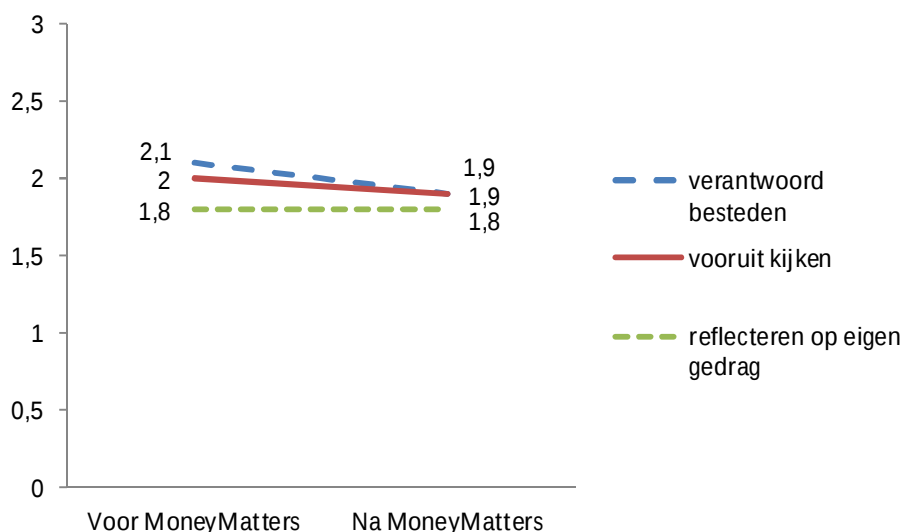
2 ONDERZOEKSRESULTATEN

In dit hoofdstuk komen de resultaten van de impactmeting van MoneyMatters aan bod. Eerst beschrijven we de ontwikkeling van de financiële aspecten ‘verantwoord besteden’, ‘vooruitkijken’ en ‘reflecteren op gedrag’ en gaan we in op de relevante onderliggende stellingen. We kijken vervolgens naar de verschillen tussen personen met verschillende achtergrondkenmerken. Daarna presenteren we de leerpunten die scholieren zelf aandroegen en geven we een samenvatting van de resultaten.¹

2.1 Ontwikkeling op de financiële competenties

Figuur 2.1 laat zien dat scholieren op de drie competenties niet significant veranderd zijn. Voor geen enkele competentie geldt immers dat de score op het tweede meetmoment (na het spelen van MoneyMatters) significant hoger of lager is dan op het eerste meetmoment (vóór het spelen van MoneyMatters).

Figuur 2.1 Ontwikkeling van de scores op de drie competenties

Wanneer we kijken naar de onderliggende vragen, blijkt dat scholieren op sommige aspecten wel significant meer financieel zelfredzaam worden. Dit geldt voor de volgende twee aspecten:

- *Aan het begin van elke maand weten welke belangrijke uitgaven er aan het eind van de maand op je af komen* (onderdeel van de competentie ‘verantwoord besteden’)

¹ In bijlage 2 zijn de uitkomsten van de competenties en alle losse stellingen opgenomen.

- *Als je niet uitkomt met je geld, met je vrienden bespreken wat je het beste kunt doen* (onderdeel van de competentie 'reflecteren op gedrag')

Daarnaast laten de resultaten ook zien dat er enkele stellingen zijn waarbij scholieren na het spelen van MoneyMatters minder goed scoren dan vóór het spelen ervan. Dit betreft de volgende vier stellingen:

- *Voordat ik geld ga lenen, zou ik eerst kijken of ik het geld terug kan betalen* (onderdeel van de competentie 'verantwoord besteden')
- *Als ik iets zou willen kopen dat ik niet meteen kan betalen, zou ik gaan sparen* (onderdeel van de competentie 'vooruitkijken')
- *Ik weet aan het begin van elke maand welke belangrijke uitgaven er op me af komen* (onderdeel van de competentie 'vooruitkijken')
- *Het is belangrijk om te sparen* (onderdeel van de competentie 'vooruitkijken')

Uit onderstaande tabel (tabel 2.1) worden de scores van zowel de stellingen waarop vooruitgang is opgetreden als de stellingen waarop achteruitgang is opgetreden gepresenteerd:

Tabel 2.1 Stellingen waarop significante voor- of achteruitgang waargenomen is

	Voor MoneyMatters		Na MoneyMatters		T-waarde	p-waarde	N
	Gem.	Std.	Gem.	Std.			
<i>Stellingen waarop de score na MoneyMatters gemiddeld hoger is dan ervoor:</i>							
Ik weet aan het begin van elke maand welke belangrijke uitgaven er op me af komen	1,27	1,10	1,61	1,04	-2,23	0,03	49
Als ik niet uitkom met mijn geld, bespreek ik met mijn vrienden wat ik het beste kan doen	0,76	0,83	1,10	1,01	-2,27	0,03	49
<i>Stellingen waarop de score na MoneyMatters gemiddeld lager is dan ervoor:</i>							
Voordat ik geld ga lenen, zou ik eerst kijken of ik het geld terug kan betalen	2,57	0,79	2,20	0,96	2,12	0,04	49
Als ik iets zou willen kopen dat ik niet meteen kan betalen, zou ik gaan sparen	2,50	0,71	2,08	1,10	2,27	0,03	50
Ik weet aan het begin van elke maand welke belangrijke uitgaven er op me af komen	1,27	1,10	1,61	1,04	-2,23	0,03	49
Het is belangrijk om te sparen	2,50	0,76	2,18	1,02	2,27	0,03	50

Noot: Gem. staat voor de gemiddelde score op de competentie; Std. staat voor de standaard deviatie, een maat voor spreiding; de t-waarde is de uitkomst van de toets op de verschillen tussen de metingen; de p-waarde is de waarde voor de significantietoets; N staat voor het aantal respondenten.

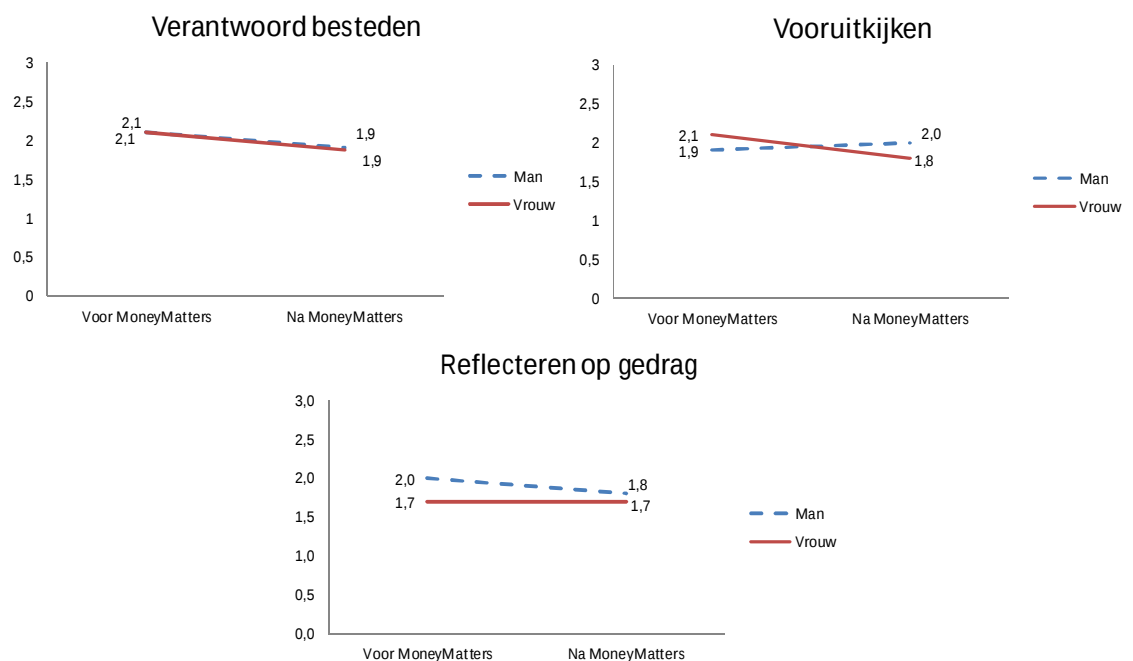
2.2 Ontwikkeling en achtergrondkenmerken

In deze paragraaf kijken we eerst naar de verschillen tussen jongens en meisjes en hun scores op de financiële competenties. Daarna kijken we naar de verschillen tussen respondenten die wel een bijbaan hebben en geen bijbaan hebben.

2.2.1 Geslacht

Figuur 2.2 laat de scores op de drie competenties zien, uitgesplitst voor jongens en meisjes.

Figuur 2.2 Verschillen tussen jongens en meisjes op de drie competenties

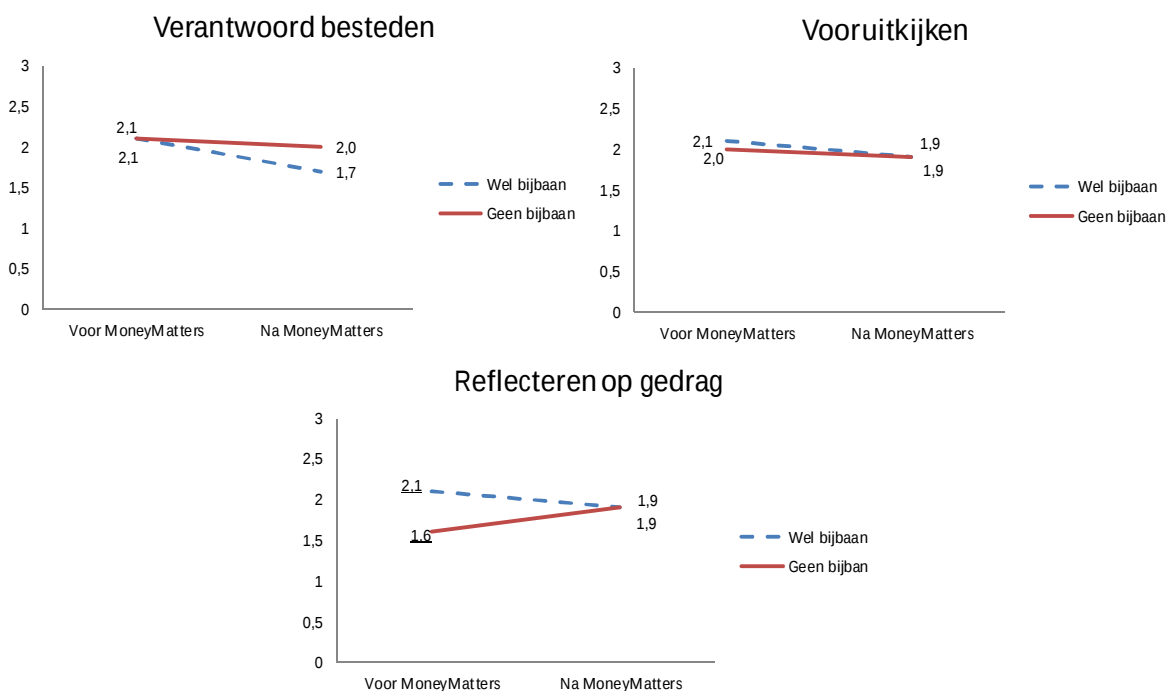

Uit de figuur komt naar voren dat jongens en meisjes geen verschillen laten zien op beide meetmomenten. Dit geldt zowel voor de competenties 'verantwoord besteden' en 'vooruitkijken', als voor de competentie 'reflecteren op gedrag'. Voor alle drie de competenties geldt immers dat de scores van jongens op de twee meetmomenten niet significant verschillen van de scores van meisjes.

2.2.2 Wel of geen bijbaan

Figuur 2.3 laat de scores op de drie competenties zien, uitgesplitst voor scholieren met een bijbaan en scholieren zonder bijbaan.

Figuur 2.3 Verschillen tussen respondenten met een bijbaan en respondenten zonder een bijbaan op de drie competenties

Scholieren die geen bijbaan hebben, verschillen nauwelijks van scholieren die wel een bijbaan hebben. 'Reflecteren op eigen gedrag' is op het eerste meetmoment (vóór het spelen van MoneyMatters) een uitzondering. De resultaten tonen aan dat scholieren mét een bijbaan beter zijn in het reflecteren op eigen gedrag dan scholieren zonder bijbaan. Dit verschil is op het tweede meetmoment niet gevonden. Dit komt vooral doordat scholieren zonder bijbaan na het spelen van MoneyMatters hoger scoren op deze competentie. Het verschil tussen het eerste meetmoment en het tweede meetmoment, is echter niet significant.

2.3 Leerpunten die scholieren aandragen

Aan scholieren vroegen we in de tweede vragenlijst wat ze van MoneyMatters leerden. De antwoorden zijn gecategoriseerd en gerangschikt in tabel 2.1.

Tabel 2.1 Leerpunten die respondenten aandroegen

	Aantal
Goed omgaan met geld/de goede keuzes maken	22
Het belang van een opleiding	3
Het belang van sparen	3
Anders	5
Niets	15

Noot: in totaal zijn er 49 opmerkingen gecategoriseerd. 12 opmerkingen waren niet relevant. Eén antwoord kan in meerdere categorieën vallen.

Bovenstaande tabel laat zien dat weliswaar een substantieel deel (15 van de 51) van de scholieren stelt dat ze niets geleerd hebben, maar dat meer leerlingen (22) aangeven dat ze wél iets geleerd hebben. Dit gaat meestal over het omgaan met geld, bijvoorbeeld:

‘Je moet goed opletten wat je met je geld gaat doen, en je moet een goede verzekering hebben.’

Daarnaast gaat een aantal opmerkingen over het belang van een opleiding of over het belang van sparen, bijvoorbeeld:

‘Ik moet goed mijn best doen op school zodat ik later geen problemen krijg.’

2.4 Samenvatting

Als we kijken naar scores op de drie competenties ‘verantwoord besteden’, ‘vooruitkijken’ en ‘reflecteren op gedrag’ kan worden gesteld dat scholieren door het spelen van MoneyMatters niet significant vooruit zijn gegaan. De scores na het spelen van het spel zijn niet hoger dan ervoor. Als we echter kijken naar de onderliggende stellingen komen er twee verbeteringen naar voren. Scholieren zijn na MoneyMatters beter in staat in te schatten welke belangrijke uitgaven er aan het eind van de maand op ze af komen. Deze stelling is onderdeel van de competentie ‘verantwoord besteden’. Daarnaast winnen scholieren na het spelen van MoneyMatters vaker advies van hun vrienden in als ze niet uitkomen met hun geld. Deze stelling maakt onderdeel uit van de competentie ‘reflecteren op gedrag’. Daartegenover staat dat er vier stellingen zijn waarop scholieren na MoneyMatters slechter scoren dan ervoor. Dit betreft de stellingen ‘Voordat ik geld ga lenen, zou ik eerst kijken of ik het geld terug kan betalen’ (onderdeel van de competentie ‘verantwoord besteden’), ‘Als ik iets

zou willen kopen dat ik niet meteen kan betalen, zou ik gaan sparen', 'Ik weet aan het begin van elke maand, welke belangrijke uitgaven er op me af komen' en 'Het is belangrijk om te sparen' (alle drie onderdeel van de competentie 'vooruitkijken').

Met betrekking tot verschillen in competenties op basis van achtergrondkenmerken kunnen we stellen dat deze verschillen miniem zijn. Uit de analyses blijkt echter wel dat scholieren met een bijbaan beter in staat zijn om op hun gedrag te reflecteren dan scholieren zonder een bijbaan. Dit verschil bestaat alleen op het eerste meetmoment (vóór het spelen van MoneyMatters). Er is geen verschil tussen jongens en meisjes als we kijken naar de financiële competenties.

Wanneer we kijken naar de leerpunten die respondenten aandroegen in antwoord op de vraag 'Wat heb je van MoneyMatters geleerd?', valt op dat 22 antwoorden (deels) betrekking hebben op beter omgaan met geld. Daarnaast noemen scholieren het belang van een opleiding en het belang van sparen.

3 CONCLUSIES

In deze impactmeting keken we naar de mate waarin het deelnemen aan MoneyMatters bijdraagt aan de financiële zelfredzaamheid van scholieren. In dit licht keken we naar drie financiële competenties:

- *Verantwoord besteden.* De scholieren weten waar zij minder aan kunnen besteden als zij even minder uit te geven hebben.
- *Vooruitkijken.* De scholieren kunnen in hun huidige uitgaven rekening houden met toekomstige uitgaven.
- *Reflecteren op gedrag.* De scholieren zijn zich bewust van de consequenties van hun keuzes op hun financiële situatie later.

Door deelnemers aan MoneyMatters op twee momenten een vragenlijst in te laten vullen, is het mogelijk om hun ontwikkeling op de drie financiële competenties in kaart te brengen. De eerste vragenlijst werd vóór de start van het spel ingevuld, de tweede vragenlijst na het spelen van het spel. Door de scores vóór het spelen van het spel te vergelijken met de scores erna, kunnen we inzichtelijk maken hoe jongeren zich op de competenties ontwikkelen. Daarnaast keken we naar verschillen tussen jongens en meisjes als het gaat om financiële zelfredzaamheid. Ook hier gebruikten we de drie competenties.

WWJB benaderde scholen om deel te nemen aan MoneyMatters. De eerste vragenlijst werd ingevuld door 303 jongeren, de tweede door 50 jongeren (een responspercentage van 16,5%). De onderzoeksgroep bestond uit de 50 jongeren die beide vragenlijsten hebben ingevuld.

Op basis van de analyse kunnen er twee conclusies worden getrokken:

(1) De resultaten laten geen positieve impact van MoneyMatters zien op de financiële competenties van leerlingen.

Uit de analyse van de drie competenties 'verantwoord besteden', 'vooruitkijken' en 'reflecteren op gedrag' komt naar voren dat scholieren op deze competenties geen noemenswaardige voor- of achteruitgang boeken. Immers, de scores op de tweede meting (na het spelen van MoneyMatters) zijn niet significant hoger of lager dan de scores op de eerste meting (vóór het spelen van MoneyMatters). Op basis van deze resultaten lijkt MoneyMatters geen positieve bijdrage te hebben aan de financiële zelfredzaamheid van vmbo- en mbo-scholieren.

De analyse van de scores van de losse stellingen geeft een wisselend beeld. Op twee stellingen nemen we een significante vooruitgang waar. Dit geldt voor de stellingen 'Als je niet uitkomt met je geld, met je vrienden bespreken wat je het beste kunt doen' (onderdeel van de competentie 'reflecteren op gedrag') en 'Aan het begin van elke maand weten welke belangrijke uitgaven er aan het eind van de maand op je af komen' (onderdeel van de competentie

‘verantwoord besteden’). Daartegenover staat dat we op vier stellingen een negatieve ontwikkeling aantreffen. Dit zijn de stellingen ‘Voordat ik geld ga lenen, zou ik eerst kijken of ik het geld terug kan betalen’ (onderdeel van de competentie ‘verantwoord besteden’), ‘Als ik iets zou willen kopen dat ik niet meteen kan betalen, zou ik gaan sparen’, ‘Ik weet aan het begin van elke maand, welke belangrijke uitgaven er op me af komen’ en ‘Het is belangrijk om te sparen’ (alle drie onderdeel van de competentie ‘vooruitkijken’). Dus hoewel blijkt dat MoneyMatters op enkele onderdelen tot meer financiële zelfredzaamheid leidt, zien we op andere onderdelen een afname hiervan. De lagere score op de stellingen na MoneyMatters ten opzichte van ervoor is lastig te verklaren. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat scholieren zich na het spelen van de game meer bewust zijn van hun financiële gedrag en houding en dit dan ook realistischer (en dus negatiever) beoordelen dan ervoor.

Ook keken we naar leerpunten die deelnemers na het spelen van MoneyMatters zelf aandroegen. Hier zien we dat een meerderheid van de scholieren aangeeft dat ze iets geleerd hebben. Scholieren geven voornamelijk aan dat ze geleerd hebben om beter met geld om te gaan. Andere leerpunten hadden betrekking op het belang van een opleiding of van sparen.

Al met al kan worden gesteld dat uit de impactmeting geen positieve bijdrage blijkt van MoneyMatters op de financiële competenties van vmbo- en mbo-scholieren. Dat scholieren leerpunten aandragen na het spelen van MoneyMatters is uiteraard een goed teken. Deze leerpunten vertalen zich echter (nog) niet in een waargenomen ontwikkeling in financiële zelfredzaamheid, zoals in dit onderzoek gemeten.

(2) Achtergrondkenmerken hebben nauwelijks een effect op de drie financiële competenties

Uit de analyse van de verschillen tussen jongens en meisjes en tussen scholieren met een bijbaan en scholieren zonder bijbaan, komt naar voren dat scholieren met een bijbaan op de eerste meting (vóór MoneyMatters) beter in staat zijn om te reflecteren op eigen gedrag. Dit verschil is op het tweede meetmoment niet gevonden. Bovendien zijn er voor de andere twee competenties (‘verantwoord besteden’ en ‘vooruitkijken’) geen noemenswaardige verschillen gevonden. Hieruit dient te worden geconcludeerd dat de verschillen op de financiële competenties tussen scholieren met verschillende achtergrondkenmerken klein zijn. Een verklaring kan liggen in de aard van de discussies onder scholieren in de gastles. WWJB en RegioPlan hadden geen zicht op deze discussies. De discussies kunnen dus anders zijn gelopen dan beoogd.

Kanttekeningen bij het onderzoek

Tot slot dienen er nog een aantal kanttekeningen bij deze impactmeting geplaatst te worden. De belangrijkste hiervan heeft te maken met het aantal

respondenten waarop deze impactmeting is gebaseerd. Dit aantal (51 respondenten) kan als laag gezien worden. Dit brengt met zich mee dat het lastig is om significante, noemenswaardige verschillen te vinden. Het lage aantal respondenten is veroorzaakt door een grote uitval tussen de eerste meting en de tweede meting. Scholen en docenten waren slechts in beperkte mate bereid om ook de tweede vragenlijst bij leerlingen af te nemen. Door het feit dat non-respons dus sterk gerelateerd is aan de school waarop de leerling zit, kan selectiviteit in de (non-)respons niet worden uitgesloten.

We kunnen niet uitsluiten dat de beperkingen van dit onderzoek van invloed zijn geweest op de uitkomsten van deze impactmeting. Dit geldt met name voor het hoge uitvalpercentage tussen de eerste en tweede meting en de kleine onderzoeksgroep als gevolg daarvan. Vervolgonderzoek moet erop gericht zijn om een grotere groep scholieren te ondervragen. Zo zijn nauwkeurigere uitspraken te doen over de impact van MoneyMatters of interventies gericht op het voorkomen van schulden bij jongeren in het algemeen.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

Stellingen in de vragenlijst

Antwoordcategorieën:

- Helemaal mee oneens
- Meer mee oneens dan eens
- Meer mee eens dan oneens
- Helemaal mee eens

Stellingen behorend bij de financiële competentie ‘verantwoord besteden’

- Ik heb een overzicht over mijn inkomsten en uitgaven
- Ik houd er rekening mee dat ik in sommige maanden meer uitgaven heb dan in andere maanden
- Voordat ik geld ga lenen, zou ik eerst kijken of ik het geld terug kan betalen
- Ik weet precies wat mijn saldo is
- Ik weet waar ik minder aan kan uitgeven als ik minder geld te besteden heb
- Ik weet wat ik deze maand kan uitgeven

Stellingen behorend bij de financiële competentie ‘vooruitkijken’

- Als ik minder geld zou hebben, lukt het mij om mijn uitgaven daar op aan te passen
- Ik spaar voor grote of onverwachtse kosten/uitgaven
- Als ik iets zou willen kopen dat ik niet meteen kan betalen, zou ik gaan sparen
- Als ik iets ga kopen, houd ik rekening met wat ik binnenkort nog meer wil kopen
- Ik weet aan het begin van elke maand welke belangrijke uitgaven er op me af komen
- Het is belangrijk om te sparen

Stellingen behorend bij de financiële competentie ‘reflecteren op gedrag’

- Ik denk vaak na over waar ik mijn geld aan uitgeef
- Ik denk vaak aan de gevolgen van mijn keuzes nu, op mijn financiële situatie later
- Als het gaat over omgaan met geld, weet ik wat ik goed kan en waar ik minder goed in ben
- Als ik niet uitkom met mijn geld, bespreek ik met mijn vrienden wat ik het beste kan doen
- Ik weet wat ik nu wel en niet moet doen om later genoeg te verdienen

BIJLAGE 2

Uitkomst op schalen en stellingen

Eerst presenteren we een tabel met de uitkomsten op de drie competenties 'verantwoord besteden', 'vooruitkijken' en 'reflecteren op gedrag'. Daarna volgen er tabellen met de losse stellingen.

Tabel B2.1 Uitkomsten op de drie competenties

	Eerste meting		Tweede meting		T-waarde	p-waarde	N
	Gem.	Std.	Gem.	Std.			
Verantwoord besteden	2,00	0,61	1,9	0,83	1,56	0,13	50
Vooruitkijken	2,02	0,53	1,89	0,82	1,27	0,21	50
Reflecteren op gedrag	1,84	0,79	1,79	0,71	0,35	0,73	50

Noot: Gem. staat voor de gemiddelde score op de competentie; Std. staat voor de standaard deviatie, een maat voor spreiding; de t-waarde is de uitkomst van de toets op de verschillen tussen de metingen; de p-waarde is de waarde voor de significantietoets; N staat voor het aantal respondenten.

Verantwoord besteden

Tabel B2.2 Stellingen behorend bij de competentie 'verantwoord besteden'

	Eerste meting		Tweede meting		T-waarde	p-waarde	N
	Gem.	Std.	Gem.	Std.			
Ik heb een overzicht over mijn inkomsten en uitgaven	2,12	1,0	1,64	1,05	1,94	0,06	50
Ik houd er rekening mee dat ik in sommige maanden meer uitgaven heb dan in andere maanden	1,78	1,0	2,00	1,09	-1,23	0,23	50
Voordat ik geld ga lenen, zou ik eerst kijken of ik het geld terug kan betalen	2,57	0,79	2,20	0,96	2,12	0,04	49
Ik weet precies wat mijn saldo is	1,86	1,01	1,68	1,10	1,10	0,28	50
Ik weet waar ik minder aan kan uitgeven als ik minder geld te besteden heb	2,25	0,89	2,08	1,03	0,93	0,36	48
Ik weet wat ik deze maand kan uitgeven	2,08	1,03	1,88	1,12	1,17	0,25	50

Noot: Gem. staat voor de gemiddelde score op de competentie; Std. staat voor de standaard deviatie, een maat voor spreiding; de t-waarde is de uitkomst van de toets op de verschillen tussen de metingen; de p-waarde is de waarde voor de significantietoets; N staat voor het aantal respondenten.

Vooruitkijken

Tabel B2.2 Stellingen behorend bij de competentie 'vooruitkijken'

	Eerste meting		Tweede meting		T-waarde	p-waarde	N
	Gem.	Std.	Gem.	Std.			
Als ik minder geld zou hebben, lukt het mij om mijn uitgaven daar op aan te passen	2,18	0,88	2,02	1,01	1,03	0,31	49
Ik spaar voor grote of onverwachtse kosten/uitgaven	1,71	1,04	1,67	1,11	0,21	0,83	49
Als ik iets zou willen kopen dat ik niet meteen kan betalen, zou ik gaan sparen	2,50	0,71	2,08	1,10	2,27	0,03	50
Als ik iets ga kopen, houd ik rekening met wat ik binnenkort nog meer wil kopen	1,90	0,95	1,62	1,09	1,71	0,10	50
Ik weet aan het begin van elke maand welke belangrijke uitgaven er op me af komen	1,27	1,10	1,61	1,04	-2,23	0,03	49
Het is belangrijk om te sparen	2,50	0,76	2,18	1,02	2,27	0,03	50

Noot: Gem. staat voor de gemiddelde score op de competentie; Std. staat voor de standaard deviatie, een maat voor spreiding; de t-waarde is de uitkomst van de toets op de verschillen tussen de metingen; de p-waarde is de waarde voor de significantietoets; N staat voor het aantal respondenten.

Reflecteren op gedrag

Tabel B2.3 Stellingen behorend bij de competentie 'reflecteren op gedrag'

	Eerste meting		Tweede meting		T-waarde	p-waarde	N
	Gem.	Std.	Gem.	Std.			
Ik denk vaak na over waar ik mijn geld aan uitgeef	2,22	0,74	1,98	1,08	1,66	0,10	50
Ik denk vaak aan de gevolgen van mij keuzes nu, op mijn financiële situatie later	1,68	1,00	1,66	1,04	0,12	0,91	49
Als het gaat over omgaan met geld, weet ik wat ik goed kan en waar ik minder goed in ben	2,20	0,74	2,00	0,94	1,35	0,18	49
Als ik niet uitkom met mijn geld, bespreek ik met mijn vrienden wat ik het beste kan doen	0,76	0,83	1,10	1,01	-2,27	0,03	49
Ik weet wat ik nu wel en niet moet doen om later genoeg te verdienen	2,31	3,15	1,98	1,07	0,64	0,53	49

Noot: Gem. staat voor de gemiddelde score op de competentie; Std. staat voor de standaard deviatie, een maat voor spreiding; de t-waarde is de uitkomst van de toets op de verschillen tussen de metingen; de p-waarde is de waarde voor de significantietoets; N staat voor het aantal respondenten.

Regioplan

Jollemanhof 18
1019 GW Amsterdam
T 020 531 531 5
E info@regioplan.nl
I www.regioplan.nl